

I, 58-61; Hannâ el-Fâhûrî, *el-Câmî' fi târihi'l-edebl-i'Arabî*, Beyrut 1986, I, 137-140; Ahmed Fevzî, *el-Hareketü 'ş-şî'riyye zemene'l-Memâlik*, Beyrut 1986, s. 403-413; I. Goldziher, *Klasik Arap Literatürü* (trc. Azmi Yüksel – Rahmi Er), Ankara 1993, s. 19-20; Süleyman Tülüçü, "Arap Edebiyatında Kaside", *İslâm Düşüncesi*, II/6, İstanbul 1968, s. 363-366; G. J. H. Van Gelder, "Bidâyâtü'n-nazar fi'l-kaşide" (trc. İsmâ Behiy), *Fuşûl*, VI/2, Kahire 1986, s. 11-33; Hüseyin Cum'a, "el-İntimâ ve zâhîretü'l-kiyam fi'l-kaşideti'l-Câhiliyye", *Âfâku's-sekâfe ve't-türâs*, III/11, Dübey 1995, s. 37-53; Abdurrahman İsmâil, "el-Unvân fi'l-kaşideti'l-'Arabiyye", *Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb: Câmî'atü Melik Sü'ûd*, VIII, Riyad 1416/1996, s. 37-59; F. Krenkow, "Kaside", *İA*, VI, 388-389; a.mlf. – [G. Lecomte], "Kaşida", *EP* (İng.), IV, 713-714.

HÜSEYİN ELMALI

□ FARS EDEBİYATI. İlike ve kuralları bakımından büyük ölçüde Arap edebiyatının etkisi altında bulunan İran edebiyatında kaside, İslâmî dönemde doğan yeni İran edebiyatıyla birlikte III. (IX.) yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış, lirik yanı daha ağır basan bir şiir türü olarak VI. (XII.) yüzyılda en parlak dönemine ulaşmıştır. İran kasidesi Tâhirîler ve Saffârîler gibi İran kökenli devletlerin saraylarında geliştirdi, özellikle Sâ mânîler döneminde olgunluk çağına erişti. Arap hâkimiyetinden henüz kurtulan ve eski geleneklerini yaşatmak isteyen bu hükümdarlar, hatta emîr ve vezirler kendilerini etrafa tanıttakları şiirlere ihtiyaç duyduklarında Emevî ve Abbâsî hükümdarlarının yaptıkları gibi saraylarında şair bulundurmaya başladılar.

İran edebiyatında kasidesi günümüze kadar gelen en eski şair Sâ mânî sarayında yaşayan, şekil ve muhteva bakımından kasideyi olgunlaştırdığı kabul edilen Rûdekî'dir (ö. 329/940-41). Onu Dakikî, Lebîbî-i Horasânî, Gaznelî Mahmud ve oğlu Mesud döneminin şairlerinden Zeynebî-i Alevî, Behrâmî-i Serahsî, Menşûrî-i Semerkandî, Ferruhî-i Sîstânî, Mes'ûdî-i Gaznevî, Unsûrî, Minûcihrî-i Dâmegânî takip eder. Gazneliler devri şiir üslûbu VI. (XII.) yüzyıl şairlerinin üslûbunu etkilemiş, zamanla konular da çeşitlenmiştir. Nitekim Gaznelî Mahmud'un Hint fetihlerine katılan Ferruhî, kasidelerine konu olarak ordunun haşmeti ve hareketini parlak bir şekilde tavsir ettiği seferleri almıştır. Evhadüddîn-i Enverî üslûbuyla daha önceki şairleri geçmeyi başardı. Ayrıca kasidenin içine dönemin ilimleri de girmeye başladı ve böylece yeni bir üslûp doğdu. Kuzeybatı İran'da yetişen Katrân-ı Tebrîzî, Fekî-i Şîrvânî, Mücîrüddîn-i Beylekânî ve

Hâkânî-i Şîrvânî bu üslûbun en önemli temsilcileridir.

Selçuklular devrinde Muizzî, Enverî, Hâkânî, Nîzâmî-i Gencevî; Hârizmşahlar sarayında Senâî, Reşîdüddin Vatvât, Cemâleddîn-i İsfahânî, Zahir-i Fâryâbî gibi şairler devrin üstatları olarak öne çıkmışlardır. Daha sonra Moğol ve Timurular döneminde Mecdüddîn-i Hemger-i Şîrâzî, Sa'dî-i Şîrâzî, Emîr Hüsrev-i Dihlevî ve Selmân-ı Sâvecî bu vadiye ün kazanmıştır. Safevîler devrinde Hint üslûbunun gelişmesi yanında muhteva, konum ve şiirde kullanılan kelimeler yönünden birtakım yenilikler görülür. Urî-i Şîrâzî, Keleşî-i Kâşânî ve Sâib-i Tebrîzî bu dönemin ünlü kasidecilerinden sayılmaktadır. İrâk-ı Acem'de yeni bir hüviyete bürünen kasidede İsfahan ve Hemedan'da Kıvâmî-i Râzî, Refiüddîn-i Lünbânî, Kemâleddîn-i İsfahânî, Şerefeddîn-i Şefre ve gibi şairlerle birlikte yeni konular, yeni düşünce ve teşbihler kazanmıştır.

Moğollar devrinde gerileyen kasidecilik daha çok ikinci derecedeki saraylarda tutunmaya çalışmış ve Fars'ta Salgurlular, Kertler, Celâyirîler gibi küçük devletlerde itibar görmüştür. Bu dönem kasideleri arasında Mecdüddîn-i Hemger-i Şîrâzî, Emîr Hüsrev-i Dihlevî gibi şairleri anmak gerekir. Kasidenin yeniden parlaması Kaçarlar dönemine rastlamaktadır. Kaçar hükümdarlarının özel kasidecileri arasında Sabâ-yî Kâşânî, Mahmûd Hân-ı Meliküşşuarâ Kâşânî gibi isimler sayılabilir. Bu şairler eskilerin izinden giderek kasidelerinde Moğol istilasından önceki dili kullanmaya çalıştılar. Bu tür, İran'da meşrutiyetin ilânından sonra Meliküşşuarâ Bahâr tarafından devam ettirilmiş, daha sonra giderek önemini yitirmiştir.

İran edebiyatında övgü amacıyla yazılan kasidenin kuruluş şekli genel olarak şöyledir: Aşk ve sevgiliden bahsediliyorsa nesib veya tegazzül, bunun dışında başka bir konu işleniyorsa teşbib adı verilen giriş bölümüyle başlanır. Şair bazan teşbib veya tegazzül bölümü olmadan doğrudan methedebilir. Bu tür kasideye kasîde-i mahdûd denir. Medih kasidesinde şiiri memdûha dua ihtiva eden beyitlerle bitirmek âdettendir. Kasidenin bu bölümüne de şerîta (hüsn-i makta') adı verilir. Kasidenin en güzel beytine beytül-kasîd denir. Nesib veya teşbib bölümünden asıl konuya geçiş yaparken söylenen beyte de tehallus ya da güriz adı verilmektedir.

Kasidenin beyit sayısı konunun önemi, seçilen kafiyeye ve şairin sanat gücüne bağlıdır. Beyit sayısı yedi-yirmi beş

arasında değişmekle birlikte yetmiş-seksen beyit, hatta daha uzun kasideler de vardır. Meselâ Ferruhî'nin Sûmenât seferini anlatan meşhur kasidesi 175 beyit, Kaânî'nin Hz. Ali'nin menkıbeleri ve Hayber'in fethi hakkındaki kasidesi 337 beyit uzunluğundadır. Kasidede beyit sayısının âzami haddi için bir sınır yoktur. Bu şekildeki uzun kasidelere kaside-i mutavel denir. Uzun kasidelerde kafiye bulma zorluğu, kaside şairlerini bir kelimeyi iki ya da üç defa kafiye olarak kullanmak zorunda bırakmıştır. Ancak usta şairler aynı kelimeyi tekrarlamamaya özen göstermişlerdir. Uzun kasidelerde âhengi canlandırmak ve başka bir konuya geçmek amacıyla kasidenin matla' beytiyle kafiyeli bir ya da birkaç beyit söylenmiştir ki buna tecdîd-i matla' denir. Tecdîd-i matla'nın bir kasidede birkaç defa yapılması da uygun görülmüştür. Kâânî ve Hâkânî'nin kasidelerinde bunun dört beş örneğine rastlanmaktadır. Fars edebiyatında kasideler teşbib bölümünde ele alınan konuya göre bahâriyye, hazâniyye, şairin kasidede işlediği konuya göre methiyye, şekvâiyye, hicviyye gibi adlar alır.

BİBLİYOGRAFYA :

Şems-i Kays, *el-Mu'cem fi me'âyiri eş'ârî'l-Acem*, Tahran 1327 hş., s. 419-420; Safâ, *Edebiyyât*, V/1, s. 606-610; a.mlf., *Genc-i Sühan*, Tahran 1339 hş., I, 48-59; Meliküşşuarâ Bahâr, *Şî'r der İrân*, Tahran 1333 hş., s. 47; İhsan Yârşâtr, *Şî'r-i Fârsî der 'Ahd-i Şâhrûh*, Tahran 1334 hş., s. 197-200; Zeynelâbidin Mütemmen, *Tehavvül-i Şî'r-i Fârsî*, Tahran 1339 hş., s. 7-16; Zehrâ-yî Hânlerî [Kiyâ], *Ferheng-i Edebiyyât-ı Fârsî*, Tahran 1348 hş., s. 398; Celâleddin Hümmâî, *Fünûn, Belâgât ve Şanâ'ât-ı Edebî*, Tahran 1354 hş., s. 102-115; F. Krenkow, "Kaside", *İA*, VI, 388-389; C.-H. de Fouchécour, "Kaşida", *EP* (İng.), IV, 714-715; Dihhudâ, *Lugâtname*, XXXVIII, 333.

MEHMET VANLIOĞLU

□ TÜRK EDEBİYATI. Anadolu'da XIV. yüzyılda oluşmaya başlayan divan edebiyatı Arap ve İran edebiyatlarının nazım şekillerini kabul ederken konu yönünden eski koşuklara benzeyen kasideyi de kolaylıkla benimsemişti. Türkler'in müslüman olmadan önceki ozanlarının, hakanları yahut beyleri övmek için kopuz eşliğinde söyledikleri koşuklarla kaside arasında muhteva yönünden fazla fark görülüyordu. Türk edebiyatında ilk örnekleri XIV. yüzyılda yazılmaya başlanan kasidelerin Türk beyliklerinin ileri gelenleri hakkında düzenlenmiş olmasıyla ilk mükemmel örneklerin ortaya çıktığı XV. yüzyılda sultanlar ve devlet büyüklerine ithafen yazılmaya başlanması koşuk gelene-

ğinin bir devamı gibi kabul edilebilir. Türk edebiyatının klasik özelliklerinin bütünüyle teşekkül ettiği XVI. yüzyılda ise kasidenin bu edebiyata has kuralları iyice belirlenip şekil ve bölümleri oluşmuştur. Konusu diğer İslâmî edebiyatlarda görülmediği kadar genişleyen kaside buna bağlı olarak değişik isimlerle anılmaya başlar. Hicviyye, mersiye, hasbihal, arzihal gibi konuları da ihtiva edecek çeşitlilikte yazılan kaside Hz. Peygamber'i ve diğer din büyüklerini, şairin çağında yaşamakta olan bir kişiyi öven örnekler yanında Allah'a yakarış, Resûl-i Ekrem'den şefaath dileme, bir devlet büyüğünden mansıp ve memuriyet talebi, himaye görme arzusuna yönelik istekte bulunma, bir cezadan kurtulmak için af dileme, hamâsi duyguları açıklama, vatan sevgisini dile getirme gibi sebeplerle de düzenlenmiştir.

Osmanlı arşiv belgeleri arasında padişahlara sunulan kasidelere ilişkin tezkire ve hatt-ı hümâyunlardan anlaşıldığına göre (meselâ bk. BA, *HH*, nr. 1901, 2048, 22808) bir kasidenin sunulduğu ya huzurda okunması ya da bir vasıta ile gönderilmesi şeklinde olurdu. Padişah adına değer belirleme işinin genellikle sultânüşşuarâ tayin edilen üstatlarca, diğer sanat hâmisî insanlar için de ya kendileri yahut itibar ettikleri bir şair tarafından yapıldığı dönemler olmuştur. Bu incelemeler sırasında kasideler üslûp, ifade biçimi, sanat, hâle uygunluk, önceki örnekleriyle mukayese vb. yönlerden eleştirilerek bir değer yargısına varılırdı.

Türk edebiyatında kasideler otuz üç ile doksan dokuz beyit arasında değişen uzunlukta düzenlenmiştir. Nâdiren bu sınırların dışına çıkıldığı olmuşsa da şairlerin genelde kırk elli beyit uzunluğundaki kasideleri tercih ettikleri görülür. Kasidede ilk beyte matla', son beyte makta' denir. Kasidenin içinde her iki mısraı kafiyeli başka beyit veya beyitler varsa tecdid-i matla', birkaç matla' beyti taşıyan kaside de zü'l-metâli' (zâtü'l-metâli') adını alır. Şairin mahlasını söylediği beyit taç beyit, kasidenin en güzel beyti beytül-kasid olarak isimlendirilir.

Türk şairleri kasidenin altı bölümden oluşmasını benimsemiş ve buna uymaya özen göstermişlerdir. 1. Nesîb (teşbîb). Kasidenin giriş bölümüdür. Genelde bir gazel gibi âşıkane duygulardan bahseder. Aşk dışında herhangi bir konu işlenmişse teşbîb adını alarak işlediği konuya göre kaside özel bir adla anılır. Nesîb veya teşbîb ortalama on beş-yirmi beyit uzunlu-

ğunda olur. 2. Girizgâh (giriz / güriz). Şairin methiyeye geçtiğini bildiren bir ya da iki beyitten ibaret olup konuya uygun bir nükte taşınmasına ve nesîble methiye arasında anlam ilişkisi kurulmasına dikkat edilir. 3. Methiye. Kasidenin maksadına uygun olarak övülen kişi veya şeyden bahseden bölümdür. Kasidenin en sanatkârane bölümü olup uzunluğu konuya ve şaire göre değişir. 4. Tegazzül. Kaside içinde tecdid-i matla' ile başlayan bir gazel olup beş-on iki beyit arasında değişir. Bir kasidenin başında yahut sonunda yer alabileceği gibi tegazzül bölümü olmayan kasideler de vardır. 5. Fahriyye. Şairin kendisini övdüğü ve bazan da dileğini bildirdiği bölümdür. Beyit sayısı şairlere göre değişebildiği gibi fahriyye bölümü konulmamış kasideler de mevcuttur. Türk kasideliğinin üstadı sayılan Nefî'nin fahriyyeleri sanatlı bir üslûpla yazılmış olup beyit sayısı hayli kabariktır. 6. Dua. Övgüsü yapılan kişi veya şey hakkında dua edilip iyi dileklerde bulunulan son birkaç beyitten ibarettir.

Türk edebiyatında kasideler üç şekilde adlandırılmıştır. Bunlardan ilki teşbîb veya methiyede ele alınan konuya göre yapılan adlandırmadır. Diğer nazım şekilleriyle yazılabilmekle birlikte daha çok kaside biçiminde kaleme alınmalarından dolayı münâcât, tevhid, na't, mersiye, hicviyye gibi manzumeler kasidenin konu bakımından değişik türlerini oluşturur. Bu tanımlama genellikle şairin kasidesine koyduğu başlığı esas alır. "Tevhîd-i Hazret-i Bârî der Na't-ı Seyyidi'l-Mürselîn", "Der Sitâyîş-i Sultan (...)", "Kaside der Medh-i (...)", "Hicviyye der Hakk-ı (...)" gibi ibarelerin yer aldığı bu başlıklar aynı zamanda kasidenin türünü de belirtmiş olur. Bir kasidenin teşbîb bölümünde yer alan konuya göre bahardan bahseden kasidelere bahâriyye (rebîyye), kıştan söz eden kasidelere şitâiyye denmesi gibi ramazâniyye, ıydiyye (bayramiyye), temmûziyye, nevrûziyye gibi zaman dilimlerini; İstanbuliyye ve Bağdâdiyye gibi şehirleri; sünbûliyye ve rahşîyye gibi çiçek veya hayvanları; sûriyye, hamâmiyye, cülûsiyye, kudûmiyye, istikbâliyye, sulhiyye ve fethiyye gibi olaylara dayalı bir hayat kesitini; kasriyye, dâriyye gibi bir bina tebrikini konu alan kasideler de yine teşbîbinde işlenen konuya göre isim almıştır. Kasidelerin ikinci tür adlandırması redifine göre yapılır. Redifi güneş olan methiyeye güneş kasidesi (şemsiyye), gül olana gül kasidesi (verdiyye), sünbül olana sünbül kasidesi (sünbûliyye) gibi

isimler verilir. Türk edebiyatında su, tığ, hançer, benefşe, lâle, kalem, sühan, gül vb. kelimelerin redif olarak kullanıldığı kasideler ünlüdür. Son adlandırma şekli Arap edebiyatında olduğu gibi kafiye harfine göre yapılandır. Kafiye harfi râ ise râiyye, mîm ise mîmiyye, tâ ise tâiyye gibi.

Kaside yazan şair için kaside-gû, kasîde-serâ, kasîde-perdâz gibi tabirler kullanılmıştır. Türk edebiyatında hemen her divan şairi kaside yazmakla birlikte bu türde ünlü olmuş şairleri tesbit eden bir araştırmaya göre (İpekten, s. 33-36) XV. yüzyıla kadar büyük kasideciler yetişmemiştir. Aşık Paşa'nın *Garibnâme*'deki na'tlarıyla Ahmedî'nin divanındaki kasideler bu şeklin ilk örnekleri sayılır. Türk edebiyatında gerçek anlamda kasidecilik ise divanında yer alan on altı kasidesiyle bu nazım şeklini klasik özellikleriyle Türk edebiyatının malı yapan Şeyhî ile başlamıştır. Daha sonra Karamanlı Nizâmî on bir, Bursalı Ahmed Paşa otuz bir, Necâtî Bey yirmi altı kaside yazmıştır. Bu yüzyıldaki en güzel örnekler Ahmed Paşa'nın kaleminden çıkmıştır.

XVI. yüzyıl kasidede İran örneklerinin aşılına çalışıldığı, bu sebeple *Şâhnâme* kahramanlarının kasidelerde benzetilen öge olarak sıkça tekrarlanmaya başlandığı ve abartmalara yol açıldığı bir dönemdir. Övülen kişilerin devlet ihtişamının gölgesinde kalmaması için mübalağalı bir şekilde methedildiği bu dönemde Bâkî özellikle nesîb kısımlarında parlak tasvirlerin yer aldığı yirmi yedi, Hayâlî Bey zengin hayallerle övdüğü yirmi yedi, Nevî elli, Rûhî-i Bağdâdî yirmi dört kaside yazdı. Ancak bu yüzyılın kasideliğinde en önemli yer Fuzûlî'ye aittir. Onun na'tları da dahil divanında otuz yedi kaside mevcuttur.

XVII. yüzyılda Türk edebiyatının en büyük kaside şairi olan Nefî, İran ve Arap kasidecilerini geride bırakmıştır. Divanında en geniş yeri işgal eden elli dokuz kasidesi fahriyye bölümleriyle ünlüdür. Yüzyılın diğer kaside ustalarından Sabrî de Nefî'nin etkisinde kalmıştır. Nâilî'nin otuz beş, Nâbî'nin otuz iki kasidesiyle bu yüzyılın Türk kasideliğinin en parlak devri olmuştur.

XVIII. yüzyılın başlarında Yahyâ Nazîm büyük bir cilt tutan divanının tamamını na'tlara ayırmış, bunların pek çoğunu da kaside nazım şeklinde kaleme almıştır. Nedîm'in ince ve zarif bir âhenkle yazdığı kasidelerinin adedi otuz sekizdir. Onu değişik konularda yirmi dokuz kaside ile

Şeyh Galib takip eder. Yüzyılın sonlarında ise kasideleriyle dikkat çeken Sünbülzâde Vehbî elli dört, Enderunlu Fâzıl seksen dört ve Keçecizâde İzzet Molla kırk sekiz kaside söylemiştir.

Divanındaki az sayıda kasidelerden bir veya birkaçı ile ün kazanmış yahut söylediği kasidelerden biri diğerlerinden daha çok tanınmış şairler de vardır. Sünbülzâde Vehbî'nin "Sûhan Kasidesi" ile Sâbit'in ramazâniyyesi, Tanzimat döneminde Âkif Paşa'nın ilk defa bir soyut kavramı konu edinen "Adem Kasidesi" ve Nâmık Kemal'in "Hürriyet Kasidesi" diye meşhur olan şiiri bunlardandır. Divan edebiyatında kaside yazma geleneği Tanzimat'tan sonra da sürmüştü, hatta Cumhuriyet'in ilk yıllarında kaside düzenleyen şairler çıkmışsa da modern Türk şiiri kasideyi tamamen terketmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muallim Nâci, *İstılâhât-ı Edebiyye*, İstanbul 1307, s. 161-166; Tâhirülmevlevî, *Nazm ve Eşkâl-i Nazm*, İstanbul 1329; a.mlf., *Edebiyat Lügati*, İstanbul 1973, s. 84-87; Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1971, I, 186-187; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara 1983, s. 122-167; İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, (İstanbul 1989) İstanbul 1999, s. 231-233; Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı*, İstanbul 1994, s. 33-36; Ali Yılmaz, *Kanuni Sultan Süleyman'a Yazılan Kasideler*, Ankara 1996, s. 48-57; W. G. Andrews, "Speaking of Power: The Ottoman Kaside", *Qasida Poetry in Islamic Asia and Africa* (ed. S. Sperl - Ch. Shackleton), Leiden 1996, I, 281-300; a.mlf. - Mehmet Kalpaklı, "Across Chams of Change: the Kaside in Late Ottoman and Republican Times", *a.e.*, I, 301-325; Mehmet Çavuşoğlu, "Kaside", *TDİ*, LII/415-417 (1986), s. 17-27; Mine Mengi, "Kaside Nesiplerindeki Hasbihaller Üzerine", *Bir*, sy. 9-10, İstanbul 1998, s. 509-522; F. Krenkow, "Kaside", *İA*, VI, 388-389; a.mlf. - [G. Lecomte], "Kaşida", *EL²* (İng.), IV, 713; Harun Tolasa - Mustafa İsen, "Kaside", *TDEA*, V, 207-212.

İSKENDER PALA

□ MÜSİKİ. Cami ve tekke müsikisinde müştereken kullanılan sözlü dinî formlardan biri olan kaside Allah, Peygamber ve diğer din büyüklerinden, onlara gösterilmesi gereken sevgi ve saygıdan, İslâm dininin başta ibadetler ve ahlâk olmak üzere çeşitli yönleriyle tasavvufî meselelerden söz eden, bazan da dinî - uyarıcı mahiyetteki düşünce ve öğütleri ihtiva eden dinî - tasavvufî şiirlerin bir kişi tarafından saz eşliği olmaksızın okunması demektir. Gazel ve taksim gibi herhangi bir usule değil makam ve makamlara bağlı (geçkili) olmak üzere irticâf olarak ve o andaki ilhamla bestelenerek icra edilme-

sine dayanan sözlü - dinî bir Türk müsikisi formudur. Ağırlıklı konusu Allah ve Hz. Muhammed hakkındaki övgü olan formun güftesi kaside, gazel, mesnevi, mürabba, muhammes veya başka bir nazım şekli olabilir. Ancak formun, başlangıçta kaside türünde yazılmış şiirlerin okunması şeklinde ortaya çıktığı için bu ismi aldığı kabul edilmektedir. Bir manzum tür olan kaside ile beyit sayısı ve övgü şiiri olması dışında fazla bir benzerliği yoktur. Zira bir müsikî formu olan kaside çok çeşitli edebî türlerin müsikilenmesiyle oluşur ve en fazla on-on beş beyit kadardır. Öte yandan güfthenin formu ne olursa olsun muhteva eğer Allah'ın birliğinden ve yüceliğinden bahsediyorsa tevhid, Allah'a yalvarılıyorsa münâcât, Hz. Muhammed'in üstün özelliklerinden söz ediliyorsa na't ismini alır ve bu şiirler de kaside olarak okunur. Bunları besteli olan tevhid, münâcât ve na't formlarıyla karıştırmamak gerekir.

Sesi güzel, müsikî bilgisine sahip ve ezberinde yeterli güfte bulunan kasideciler genellikle hâfız ve zâkirler arasından çıkmış olup kasidehan adıyla anılırlar. Kasidehanlık da tıpkı mevlidhanlık, na'thanlık gibi ayrı bir ihtisas konusudur. Ülkemizde bu konuda şöhret bulmuş kişiler yetişmiştir. Bunlar arasında Enderunlu Hâfız Hüsnü, Hâfız Sâmî, Said Paşa İmamı Hasan Rızâ Efendi, Hâfız Kemal ve yakın zamanda Kâni Karaca özellikle zikredilmelidir.

Eskiden mevlid bahirleri arasında da kaside okunurdu. Bahre başlamadan önce okunan aşır veya tevşih'in ardından mevlidhan bir kaside okuyarak mevlide girerdi. Bilhassa Cumhuriyet'ten sonraki mevlidlerde bahir aralarında olduğu gibi bahrin ortasında da kaside okunduğu dikkati çekmektedir. Mevlid esnasında okunan kasidelerde bahrin konusu ile kaside konusu arasındaki münasebete ve konu birliğine özellikle dikkat edilmelidir.

Kaside okumak için önce güfthenin anlamına uygun bir makam seçmek gerekir. Bunun yanında ilâhî ve zühdfî duyguları uyuracak, iddiasız, temiz ve asil nağmelerin dinî müsikiyeye yaraşacak ciddi bir üslûp ve tavırla kullanılması ve din dışı müsikinin etkisinde kalınmaması başta gelen şartlardır.

Kasidehan, bu irticâfî icra sırasında uygun olan yerlerde din dışı müsikideki sözlü terennümler gibi asıl güftede yer almayan "aman yâ Hazret-i Allah", "meded yâ rabbe'l-âlemîn", "meded yâ Kerim Allah", "meded yâ nebiyallah", "şefâat yâ Resû-

lellah", "aman yâ gül-i gülzâr-ı Muhammed" gibi cümleleri güftedeki mâna ilişkisini gözeterek ilâve edebilir.

Bir çeşit dinî gazel denilebilecek olan kaside için kesin bir beyit sayısı şart olmadığından şiirin tamamı veya bir kısmı terennüm edilebilir. Kullanılan güfthenin durumuna göre kaside de gazeldeki gibi zemin, zaman, miyan ve karar bölümlerini ihtiva eder. Bu bölümlerde okunacak mısra veya beyit sayısını şiirin uzunluğuna göre kasidehan bizzat tayin eder. Yine güfthenin uzunluk veya kısalığına göre kaside bir makamda okunabileceği gibi birçok makama geçkiler yapılarak da icra edilir. Daha çok tiz makamlar ya da makam ve makamların tiz akortla okunması tercih edildiğinden şed yoluyla yapılan geçkiler de önem kazanır.

Kaside okurken dikkat edilmesi gereken önemli bir husus da üslûp ve tavır meselesidir. Usule bağlı olmayan, serbest ve irticâfî bir form olan kasidenin üslûbu yine usulsüz, serbest ve irticâfî dinî birer form olan kıraat, mevlid gibi formların üslûbuyla karıştırılmamalıdır. Bunların her birinin ayrı üslûp ve tavır özellikleri vardır ki bu da çok dinlemek ve erbabından takip veya meşketmek suretiyle öğrenilebilir. Din dışı müsikiden ve özellikle aralarındaki benzerlik dolayısıyla gazelden etkilenecek gazel okur gibi kaside okumak, ses ve hüner gösterilerine kalkışmak, dinî müsikinin her şubesinde esas olan tabiiyet, samimiyet, huşû, huzû ve vecde aykırı düşecek icralar yapmak bu konuda hiç uygun görülmecektir duralardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Rıza Sağman, *Mevlid Nasıl Okunur ve Mevlidhanlar*, İstanbul 1951, s. 49; Vural Sözer, *Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi*, İstanbul 1964, s. 213; Öztuna, *BTMA*, I, 433-434.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

KASİDETÜ'İ-BÜRDE

(قصيدة البردة)

Kâ'b b. Zühre'nin

(ö. 24/645 [?])

Hz. Peygamber'e sunduğu
ünlü kasidesi.

Câhiliye döneminin tanınmış şairlerinden Zühre b. Ebû Sülmâ'nın ölmeden önce oğulları Kâ'b ile Buceyr'e, gördüğü bir rüya üzerine gelmesinin yakın olduğunu anlattığı Hz. Peygamber'e tâbi olmalarını tavsiye ettiği, iki kardeşin Medine'ye doğru yola çıktığı, Kâ'b'ın Medine yakı-